BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING TA’LIM FAOLLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION O‘QUV MUHITINING O‘RNI

Raximjonova Durdona Botirjon qizi
Turan International University,
S.BT-22-08 guruh talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23151808

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim faolligini oshirishda innovatsion o‘quv muhitining pedagogik ahamiyati va samarali imkoniyatlari tahlil qilingan. Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchining faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirishi emas, balki mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni hal qilishi, ijodiy yondashishi, hamkorlikda ishlashi va o‘z ta’lim faoliyatini nazorat qila olishi muhim hisoblanadi. Tadqiqotda innovatsion o‘quv muhitining tarkibiy qismlari, jumladan, raqamli texnologiyalar, interaktiv metodlar, hamkorlikka asoslangan ta’lim, didaktik o‘yinlar, muammoli ta’lim va individual yondashuvning o‘quvchilar faolligiga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, boshlang‘ich sinflarda innovatsion o‘quv muhitini tashkil etishning pedagogik shartlari va samarali usullari ko‘rsatib berilgan. Natijalar innovatsion o‘quv muhiti o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishi, darsdagi ishtiroki, mustaqil ishlash ko‘nikmalari va o‘quv motivatsiyasini rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, innovatsion o‘quv muhiti, ta’lim faolligi, o‘quv motivatsiyasi, raqamli texnologiyalar, interaktiv metodlar, hamkorlikda ta’lim, didaktik o‘yin, mustaqil ta’lim, ijodiy faoliyat.

Аннотация. В статье анализируется педагогическое значение и эффективные возможности инновационной образовательной среды в повышении учебной активности учащихся начальных классов. В условиях современного образования важно не только усвоение учащимися готовых знаний, но и развитие самостоятельного мышления, способности решать проблемные ситуации, творчески подходить к заданиям, работать в сотрудничестве и контролировать собственную учебную деятельность. Рассматривается влияние цифровых технологий, интерактивных методов, кооперативного обучения, дидактических игр, проблемного обучения и индивидуального подхода на учебную активность младших школьников. Определены педагогические условия и эффективные методы организации инновационной образовательной среды в начальных классах. Результаты показывают, что инновационная образовательная среда способствует повышению познавательного интереса, активности на уроке, самостоятельности и учебной мотивации учащихся.

Ключевые слова: начальное образование, инновационная образовательная среда, учебная активность, учебная мотивация, цифровые технологии, интерактивные методы, сотрудничество, дидактическая игра, самостоятельное обучение, творческая деятельность.

Abstract. This article analyzes the pedagogical importance and effective potential of an innovative learning environment in increasing the educational activity of primary school pupils. In modern education, it is important not only for pupils to acquire ready-made knowledge, but also to develop independent thinking, problem-solving skills, creativity, cooperation, and the ability to regulate their own learning activities. The study examines the influence of digital technologies, interactive teaching methods, collaborative learning, didactic games, problem-based learning, and individualized approaches on pupils' educational activity. The article also identifies the pedagogical conditions and effective methods for organizing an innovative learning environment in primary classrooms. The results indicate that an innovative learning environment creates favorable conditions for developing pupils' cognitive interest, classroom participation, independent learning skills, and educational motivation.

Keywords: primary education, innovative learning environment, educational activity, learning motivation, digital technologies, interactive methods, collaborative learning, didactic games, independent learning, creative activity.

Kirish. Ta'lim tizimida yuz berayotgan zamonaviy o'zgarishlar o'qitish jarayonini yangi pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etishni talab qilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchining bilim olishga bo'lgan munosabati, dars jarayonidagi faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish keyingi ta'lim bosqichlari uchun muhim poydevor vazifasini bajaradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchisi tabiatan qiziquvchan, faol va yangilikka intiluvchan bo'ladi. Shu sababli dars jarayonining bir xil shaklda tashkil etilishi o'quvchilarning qiziqishini pasaytirishi mumkin. O'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos ravishda interaktiv, raqamli va ijodiy metodlardan foydalanish esa ularning ta'lim jarayonidagi ishtirokini kuchaytiradi.

Innovatsion o'quv muhiti deganda o'quvchilarning mustaqil izlanishi, muloqot qilishi, tajriba o'tkazishi, hamkorlik qilishi va o'z bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo'llashi uchun yaratilgan zamonaviy pedagogik, psixologik, texnologik va didaktik sharoitlar majmui tushuniladi.

Bunday muhitda o'qituvchi asosiy axborot manbai sifatida emas, balki o'quv faoliyatini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi pedagog sifatida faoliyat yuritadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarining ta'lim faolligini oshirishda innovatsion o'quv muhitining o'rnini aniqlash hamda uni samarali tashkil etish usullarini yoritishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda pedagogik kuzatish, ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, suhbat, so'rovnoma, pedagogik tajriba va natijalarni umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Innovatsion o'quv muhitining boshlang'ich sinf o'quvchilari ta'lim faolligiga ta'sirini aniqlashda quyidagi mezonlarga e'tibor qaratildi:

- o'quvchilarning darsdagi ishtiroki;
- savol berish va javob berish faolligi;

- mustaqil topshiriqlarni bajarish darajasi;
- guruh va juftliklarda ishlash qobiliyati;
- ijodiy topshiriqlarga munosabati;
- o‘quv motivatsiyasi;
- muammoli vaziyatlarda yechim topish qobiliyati;
- o‘z faoliyatini baholash va tahlil qilish ko‘nikmasi.

Innovatsion o‘quv muhitining asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

1. Texnologik komponent. Interaktiv doskalar, multimedia materiallari, elektron ta’lim resurslari, raqamli topshiriqlar va ta’limiy platformalardan foydalanish.

2. Metodik komponent. Interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, “aqliy hujum”, klaster, “BBB”, rolli o‘yinlar va boshqa faol metodlarni qo‘llash.

3. Ijtimoiy-kommunikativ komponent. Juftlikda, kichik guruhlarda va jamoada ishlash orqali o‘quvchilarning muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish.

4. Psixologik komponent. O‘quvchi o‘z fikrini erkin ifodalashi, xato qilishdan qo‘rqmasligi va o‘z imkoniyatlarini namoyon etishi uchun ijobiy psixologik muhit yaratish.

5. Individual komponent. O‘quvchilarning qobiliyati, qiziqishi, tayyorgarlik darajasi va o‘zlashtirish sur’atlarini hisobga olish.

NATIJALAR

Tadqiqot tahlili innovatsion o‘quv muhitini to‘g‘ri tashkil etish o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi faolligini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Birinchi navbatda, interaktiv metodlar o‘quvchini darsning faol ishtirokchisiga aylantiradi. Masalan, “Aqliy hujum” metodidan foydalanishda o‘quvchilar mavzu yuzasidan o‘z fikrlarini erkin bildiradilar. Bu usul nafaqat bilimlarni faollashtiradi, balki o‘quvchilarning og‘zaki nutqi va mustaqil fikrlashini ham rivojlantiradi.

Muammoli ta’lim o‘quvchilarda izlanishga bo‘lgan ehtiyojni shakllantiradi. O‘qituvchi tayyor javobni bermasdan, o‘quvchini muayyan muammoli vaziyatga yo‘naltiradi. Natijada bola savolga javob topish uchun mavjud bilimlarini qayta ko‘rib chiqadi, taxminlar ilgari suradi va xulosa chiqaradi.

Didaktik o‘yinlar boshlang‘ich sinflarda ayniqsa samarali hisoblanadi. Chunki o‘yin elementlari bolaning tabiiy qiziqishi va faolligini o‘quv vazifalari bilan uyg‘unlashtiradi. Masalan, matematika darslarida “Kim tez hisoblaydi?”, ona tili darslarida “So‘zni top”, o‘qish darslarida “Qahramonni aniqlang” kabi o‘yinlardan foydalanish mumkin.

Raqamli texnologiyalar ham innovatsion o‘quv muhitining muhim elementi hisoblanadi. Multimedia taqdimotlari, animatsiyalar, interaktiv topshiriqlar va elektron testlardan foydalanish mavzuni vizual va amaliy tarzda o‘zlashtirish imkonini beradi.

Bunda raqamli vositalardan foydalanishning asosiy maqsadi texnologiyani qo‘llashning o‘zi emas, balki o‘quv maqsadiga erishish uchun undan pedagogik vosita sifatida foydalanishdan iborat.

Hamkorlikda ta’lim o‘quvchilarning ijtimoiy va kommunikativ faolligini oshiradi. Guruhli topshiriqlar davomida o‘quvchilar vazifalarni taqsimlaydi, bir-birining fikrini tinglaydi, o‘z nuqtayi nazarini asoslaydi va umumiy xulosaga keladi.

Innovatsion o‘quv muhitida o‘quvchilarning faolligini oshirishga xizmat qiluvchi usullarni quyidagi jadvalda umumlashtirish mumkin:

Innovatsion usul	O‘quvchi faoliyatiga ta’siri	Kutiladigan natija
Interaktiv metodlar	Darsdagi ishtirokni kuchaytiradi	Faollik va qiziqish oshadi
Muammoli ta’lim	Mustaqil izlanishga undaydi	Mantiqiy fikrlash rivojlanadi
Didaktik o‘yinlar	O‘quv faoliyatini qiziqarli qiladi	Motivatsiya kuchayadi
Raqamli texnologiyalar	Vizual va interaktiv ta’limni ta’minlaydi	Mavzu yaxshiroq o‘zlashtiriladi
Guruhli ish	Hamkorlikni rivojlantiradi	Kommunikativ kompetensiya shakllanadi
Loyiha metodi	Mustaqil faoliyatni rag‘batlantiradi	Ijodkorlik va mas’uliyat rivojlanadi
Refleksiya	O‘z faoliyatini tahlil qilishga yordam beradi	O‘zini baholash ko‘nikmasi shakllanadi
Differensial topshiriqlar	Individual imkoniyatlarni hisobga oladi	O‘quv natijalari yaxshilanadi

MUHOKAMA

Innovatsion o‘quv muhitining samaradorligi faqat zamonaviy texnik vositalarning mavjudligi bilan belgilanmaydi. Muhitning pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi muhim ahamiyatga ega.

O‘quvchi o‘z fikrini erkin bildirishi, savol berishi va xatodan qo‘rqmasligi uchun sinfda ijobiy psixologik muhit shakllantirilishi lozim. O‘qituvchining o‘quvchi xatosiga munosabati ham uning keyingi faolligiga ta’sir qiladi. Shu bois xatoni faqat kamchilik sifatida emas, balki o‘rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qilish muhimdir.

Innovatsion o‘quv muhitida o‘qituvchi–o‘quvchi munosabati ham o‘zgaradi. An’anaviy darsda o‘qituvchi ko‘proq ma’lumot beruvchi rolida bo‘lsa, zamonaviy ta’lim muhitida u o‘quvchining mustaqil faoliyatini tashkil etuvchi va yo‘naltiruvchi subyektga aylanadi.

Bunday yondashuvda o‘quvchining “men buni bajara olaman” degan ishonchini shakllantirish muhim. Buning uchun topshiriqlar o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos bo‘lishi, bosqichma-bosqich murakkablashtirilishi hamda natijaga erishish imkoniyatini berishi kerak.

Innovatsion o‘quv muhitini yaratishda differensial yondashuv ham muhim o‘rin tutadi. Bir sinfdagi o‘quvchilarning bilim darajasi va qiziqishlari bir xil emas. Shu sababli bir xil topshiriq bilan cheklanib qolmasdan, turli murakkablikdagi vazifalarni taklif etish o‘quvchilarning individual faolligini qo‘llab-quvvatlaydi.

Shuningdek, refleksiya o‘quv faolligini rivojlantirishning muhim vositalaridan biridir. Dars yakunida o‘quvchiga “Bugun nimani o‘rgandim?”, “Menga nima qiyin bo‘ldi?”, “Qaysi topshiriq menga yoqdi?” kabi savollar berilishi uning o‘z faoliyatini tahlil qilishiga yordam beradi.

Innovatsion o‘quv muhitini tashkil etishda quyidagi pedagogik shartlarga rioya qilish maqsadga muvofiq:

1. o‘quvchining yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish;

2. darslarda faol va interaktiv metodlardan foydalanish;
3. raqamli vositalarni pedagogik maqsad asosida qo‘llash;
4. o‘quvchilarga mustaqil fikrlash imkoniyatini berish;
5. guruh va juftlikdagi hamkorlikni rivojlantirish;
6. ijobiy psixologik muhit yaratish;
7. muntazam qayta aloqa va refleksiyani tashkil etish;
8. o‘quvchilar faoliyatini rag‘batlantirish;
9. topshiriqlarni individual imkoniyatlarga moslashtirish;
10. o‘quvchini ta’lim jarayonining faol subyekti sifatida qo‘llab-quvvatlash.

Innovatsion muhitni yaratishda texnik vositalardan foydalanishning o‘zi yetarli emas. Eng muhim omil — o‘quvchining faol, mustaqil va ijodiy ta’lim faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi pedagogik sharoitni yaratishdir.

Demak, boshlang‘ich ta’limda innovatsion o‘quv muhitini maqsadli va tizimli tashkil etish o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish, o‘quv motivatsiyasini rivojlantirish, mustaqil fikrlash va kommunikativ ko‘nikmalarini shakllantirish hamda ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim faolligini oshirishda innovatsion o‘quv muhiti muhim pedagogik omillardan biri hisoblanadi. Bunday muhit o‘quvchilarning bilim olish jarayonida faol ishtirok etishi, mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashishi, muammolarni hal qilishi va hamkorlikda ishlashiga sharoit yaratadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, innovatsion o‘quv muhitining samaradorligi interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar, didaktik o‘yinlar, muammoli ta’lim, loyiha faoliyati, guruhli ish, refleksiya va differensial yondashuvni o‘zaro uyg‘unlashtirish orqali oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
2. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938.
3. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. – London: Routledge, 2009.
4. UNESCO. Global Education Monitoring Report. – Paris: UNESCO.
5. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. – Paris: OECD Publishing.
6. O‘zbekiston Respublikasi. Ta’lim to‘g‘risidagi Qonun. – Toshkent, 2020.
7. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi sohasiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar.
8. Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standartlari va boshlang‘ich ta’limga oid o‘quv-metodik materiallar.
9. Chauhan, S. S., Padmavathy, R., Ergashboyevna, N. U., Mohameed, H., Arunkumar, E., Priyanka, T. P., ... & Shetty, C. (2025, November). Engineered Bacterial Bioleaching for Sustainable Metal Recovery and E-Waste Biodegradation. In 2025 International Conference on Intelligent Systems and Pioneering Innovations in Robotics and Electric Mobility (INSPIRE) (pp. 402-407). IEEE.

10. Habelalmateen, M. I., Mishra, N., Ergashboyevna, N. U., Kannan, A. S., Madhavi, V., Bhuvaneshwari, K. S., & Turdiev, I. M. (2025, November). Predictive Multi-Agent Coordination for Adaptive and Human-Aware Collaborative Assembly Robotics. In 2025 International Conference on Innovations and Emerging Technologies In AI & Communication Systems (IETACS) (pp. 1682-1688). IEEE.
11. Prathipa, R., James, L., Fallah, M. H., Saritha, G., & Ergashboyevna, N. U. (2025). Exploring the Effects of Electromagnetic Radiation on DNA at Microwave and Radio Frequencies. National Journal of Antennas and Propagation, 7(2), 293-301.
12. Nurullayeva, U. E. (2023). Hamkorlik pedagogikasi orqali tarbiya jarayoniga pedagogik yondashuvlarni takomillashtirishning pedagogik asoslari. Science and Education, 4(5), 1250-1254.